

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

בפני כב' השופט בני שגיא, סגן נשיא

מאשימה : 1. מדינת ישראל

נגד

נאשם : 1. אילן גיטין

ע"י ב"כ עו"ד מורן גרוס

החלטה

האם יש מקום לנקוט גישה פרשנית שונה ביחס לשאלה המשפטית "מהי מחלת נפש" בין סיטואציה של טענה לאי שפיות בעת ביצוע העבירה, לבין סיטואציה בה נבחנת טענה לאי כשירות דיונית בעת ניהול המשפט.

זו השאלה אשר תתברר במסגרת החלטתי.

כללי

1. כתב האישום מחזיק שני אישומים, שעניינם עבירות אלימות שביצע לכאורה הנאשם כלפי אמו. במסגרת האישום הראשון נטען כי ביום 13.12.14 תקף הנאשם את אמו בכך שבעט בה, חבט בה וגרם לנפחות בשפתייה. במסגרת האישום השני נטען כי במועד שאינו ידוע במדויק לתביעה, כחצי שנה עובר לאירועי האישום הראשון, בעט הנאשם ברגלה של אמו.

2. במסגרת הדיון בבקשת התביעה להורות על מעצרו של הנאשם עד תום ההליכים, הורתה שופטת המעצרים על עריכת בדיקה פסיכיאטרית בתנאי אישפוז. בחוות הדעת מיום 24.12.14 צוין כי הנאשם מבטא מחשבות שווא של יחס ורדיפה, וחושב שעוקבים אחריו ומצלמים אותו, וכי קרוב לוודאי שבעת ביצוע המעשים היה במצב פסיכוטי מתמשך, אך ידע להבדיל בין טוב לרע ובין מותר ואסור. **ביחס לכשירותו הדיונית, נקבע כי נוכח הפגיעה בשיפוט ובבוחן המציאות, הנאשם אינו נמצא במצב בו הוא מסוגל לעקוב אחר ההליכים המשפטיים, ולסייע לעורכת דינו בניהול משפטו.** בנסיבות אלה, סבר הפסיכיאטר המחוזי, כי יש מקום שבית המשפט יורה על אישפוזו של הנאשם.

על יסוד כלל הנתונים שהיו מונחים בפניה, והאמור בחוות הדעת, הורתה שופטת המעצרים על מעצרו של הנאשם עד תום ההליכים בתנאי אישפוז.

3. במסגרת הדיון בתיק העיקרי שהתקיים ביום 8.2.15 ולאחר שהוברר כי המחלוקת העיקרית הרלוונטית בעת הנוכחית קשורה לשאלת הכשירות הדיונית, נעתרתי לבקשת התביעה והוריתי על קבלת חוות דעת מעודכנת בסוגיה זו.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

בחוות הדעת המשלימה מיום 23.2.15 נקבע כי חרף הטיפול לו זוכה הנאשם במסגרת מב"ן, והתרופות האנטי פסיכוטיות אותן הוא מקבל, הנאשם עדיין במצב פסיכוטרי חריף ולוקה במחשבות שווא. הפסיכיאטר שב וציין כי נוכח הפגיעה בשיפוט ובבוחן המציאות, הנאשם אינו נמצא במצב בו הוא מסוגל לעקוב אחר ההליכים המשפטיים, ולסייע לעורכת דינו בניהול משפטו.

עמדות הצדדים

4. שני הצדדים סברו, ובצדק, כי בעת הנוכחית, אין מקום לדיון בשאלת מצבו הנפשי של הנאשם בעת ביצוע העבירות, ויש למקד תחילה את המחלוקת בשאלת הכשירות הדיונית.

5. על בסיס האמור בשתי חוות הדעת סברה ההגנה, באמצעות עו"ד מורן גרוס, כי יש לקבוע שהנאשם אינו כשיר דיונית, ולפיכך - להורות על הפסקת ההליכים.

6. התביעה ציינה כי הפסקת ההליכים מחייבת שני תנאים מצטברים: (א) היעדר יכולת לתפקד כראוי כדי להתגונן מפני האשמה המיוחסת לו; (ב) היותו של הנאשם חולה במחלת נפש (או שהוכר כמפגר). התביעה הסכימה כי אין זה צודק וראוי לנהל את משפטו של הנאשם שכן אין חולק שהוא אינו מסוגל לעקוב אחר ההליך המתנהל, אולם לשיטתה, ולאור העובדה כי שתי חוות הדעת נעדרות קביעה כי הנאשם חולה במחלת נפש, הנאשם אינו עומד בתנאי השני להפסקת ההליכים, ועל כן היא עומדת בפני שוקת שבורה ואין היא יכולה להסכים להפסקת ההליכים (ראה תגובת התביעה בכתב).

בסיטואציה שנוצרה, התייחסה התביעה לשתי חלופות אפשריות: הראשונה - בית המשפט יורה על קבלת חוות דעת נוספת, שלישית במספר, במסגרתה יתייחס הפסיכיאטר המחוזי לשאלה האם מדובר בתסמינים שהם תוצאה של מחלת נפש, אם לאו. השנייה - ככל שבית המשפט יסבור כי יש בידו די מידע על מנת לקבל החלטה אודות המשך ההליך, תשאיר התביעה את סוגיית המשך ההליכים לשיקול דעתו של בית המשפט.

דיון והכרעה

7. לאחר שבחנתי את הנתונים השונים, ונתתי דעתי לאמור בחוות הדעת הפסיכיאטריות, החלטתי להורות על הפסקת ההליכים והוצאת צו אישפוז, וזאת בהתאם לסעיף 170(א) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן - החסד"פ, וסעיף 15(א) לחוק הטיפול בחולה נפש, התשנ"א-1991 (להלן - חוק טיפול בחולי נפש).

להלן יובאו הנימוקים להחלטתי.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

המסגרת החקיקתית

8. בדברי החקיקה, ובהתייחסות המשלימה של הפסיקה, קיימת הבחנה ברורה בין טענת אי שפיות, כסייג מהותי לאחריות פלילית בעת ביצוע העבירה, לבין טענה של אי כשירות לעמוד לדין, המתמקדת בכשירותו הדיונית של הנאשם בעת ניהול המשפט.

טענת אי השפיות כסייג לאחריות פלילית מעוגנת בסעיף 34 ח בסימן ב' לפרק ה' 1 לחלק המקדמי של חוק העונשין, תשל"ז - 1977 (להלן - חוק העונשין) פרק בו מנויים הסייגים לאחריות פלילית. סעיף 34 ח, החליף את הכלל הישן שנקבע בשעתו בסעיף 19 לחוק העונשין, שהחליף בתורו את סעיף 14 לפקודת החוק הפלילי 1936.

לעומת טענת אי השפיות אשר מקורה בחוק העונשין, האכסניה החקיקתית לדיון בשאלת הכשירות הדיונית - היא השאלה הרלוונטית לענייננו - היא החסד"פ.

סעיף 170(א) לחוק סדר הדין עוסק בנאשם שאינו כשיר לעמוד לדין וזה לשונו :

"קבע בית המשפט, לפי סעיף 6(א) לחוק לטיפול בחולי נפש, תשט"ו-1955, או לפי סעיף 19 ב(1) לחוק הסעד (טיפול במפגרים), תשכ"ט-1969, שנאשם אינו מסוגל לעמוד בדין, יפסיק את ההליכים נגדו; אולם אם ביקש הסניגור לברר את אשמתו של הנאשם, יברר בית המשפט את האשמה, ורשאי הוא לעשות כן אף מיזמתו מטעמים מיוחדים שיירשמו".

סעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש, אשר החליף את סעיף 6(א), קובע כדלקמן :

"הועמד נאשם לדין פלילי ובית המשפט סבור, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדין ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין מחמת היותו חולה, רשאי בית המשפט לצוות שהנאשם יאושפז בבית חולים או יקבל טיפול מרפאתי...".

יצוין כי על פי סעיף 1 לחוק טיפול בחולי נפש, מוגדר "חולה" כ"אדם הסובל ממחלת נפש".

9. הן על פי לשון החוק, והן על פי פסיקת בית המשפט העליון, על מנת שתצא תחת ידו של בית המשפט החלטה בדבר הפסקת הליכים, נדרשת קביעה כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין, אך זאת לכאורה אינה יכולה להיעשות על בסיס כל חולי או מגבלה, אלא אך ורק מחמת היותו של הנאשם חולה נפש (או מוגדר כמפגר). בית המשפט העליון קבע אפוא כי מדובר בשני תנאים מצטברים, אשר בהיעדרו של אחד מהם - לא ניתן להפסיק את ההליכים מחמת אי כשירות דיונית - ראה רע"פ 2111/93 אבנרי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(5) 133, 142 להלן - עניין אבנרי; ע"פ 3230/05; ליסן גולה נ' מדינת ישראל, 22.1.07, להלן - עניין גולה.

אדרש כעת לסקירה תמציתית של הפסיקה ביחס לשני התנאים המצטברים.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

התנאי הראשון הנדרש להפסקת הליכים - היעדר מסוגלות לעמוד לדין

10. בית המשפט העליון דן בטיבם של הקשיים אשר צריכים לאפיין נאשם שאינו מסוגל לעמוד לדין ונקבע כי במסגרת בדיקה זאת, על בית המשפט לבחון אם הנאשם "מסוגל לתפקד כראוי כדי להתגונן נגד האשמה ולקחת חלק פעיל בהליך המשפטי - אם ירצה בכך, עניין המחייב להבין את פשרם של ההליכים המתנהלים נגדו, ולהיות מסוגל לייפות את כוחו של עורך-דין שיפעל בשמו ולתקשר עמו". עוד נקבע כי התפיסה המונחת בבסיס ההוראה היא כי אין זה ראוי לנהל הליכים פליליים כנגד מי שאינו מסוגל - בשל מצבו הנפשי או השכלי - להתגונן כראוי כנגד ההאשמות המיוחסות לו, להעריך את חומרתן, להבין את מצבו ולתקשר עם עורך-דין במטרה לקבל סיוע משפטי (עניין אבנרי; עניין גולה).

התנאי השני הנדרש להפסקת הליכים - אי מסוגלותו של הנאשם נובעת ממחלת נפש

11. כהערת פתיחה אציין כי חלק הארי של פסקי הדין בהם מתייחס בית המשפט העליון להגדרת המונח "מחלת נפש", ויוזכרו להלן, ניתנו על רקע מחלוקת בשאלת הכשירות המהותית ולא בשאלת הכשירות הדיונית, וסבורני כי לדברים חשיבות מסוימת עליה אעמוד בהמשך.

12. הפסיקה התחבטה בשאלת הגדרתו של המונח "מחלת נפש" שכן חוק העונשין אינו מגדיר מהי מחלת נפש, ונקבע כי מדובר במונח בעל אופי משפטי "ושאלת התקיימותו לצורך הסעיף נתונה לבית המשפט, גם אם זו נעשית, בין היתר בשים לב לחוות דעת רפואיות בנושא" [ע"פ 8653/10 פלונית נ' מדינת ישראל (28.7.2011), להלן - עניין פלונית].

בע"פ 549/06 פלונני נ' מדינת ישראל (15.5.2006) ציין כב' השופט רובינשטיין כי: "המדובר בנושא הכולל לא מעט סימני שאלה. הפסיכיאטריה, כמו הרפואה בכלל, אינה מדע 'מדויק', אינה מתמטיקה ואינה באה בגדר פלט מחשב. נבכי נפש האדם בחלקם הניכר עודם תורת הנסתר". עוד צוין כי הפסיקה הבחינה בין מצבי פסיכוזזה, המתאפיינים ב"ניתוק מן המציאות ופגם חמור בכושר השיפוט" [ני בזק משפט ופסיכיאטריה - אחריותו המשפטית של הלקוי בנפשו (תשס"ו-2006) 47], לבין מצבים של נוירוזה ופסיכופטיה, המתאפיינים ב"חוסר רגישות מוסרית וכהות לסבלו של הזולת" (שם). בשורה של פסקי דין נקבע, כי בעוד שעל מצבי פסיכוזזה חל הסייג של "מחלת נפש", אין הוא חל במצבי נוירוזה, פסיכופטיה או הפרעות אישיות [עניין אבנרי; ע"פ 7010/09 אבשלומוב נ' מדינת ישראל (5.7.2012)].

13. עם זאת, בחלוף הזמן, נראה כי נקודת הכובד עברה מבחינת סיווגו הפסיכיאטרי הקלאסי של הליקוי כמחלת נפש לבחינת התסמינים של הליקוי, ממנו סבל הנאשם.

ראה בעניין זה עמדת בית המשפט העליון בעניין פלונית, שם נקבעו הדברים הבאים: "עם התרופפות הדיכוטומיה בין מחלות וליקויים שנהוג היה לסווגן בספרות הפסיכיאטרית כ'מחלות נפש' לבין אחרים שלא נהוג היה לתייגם ככאלה בספרות זו ... לבש המבחן הננקט לשם קביעת קיומה של מחלת נפש, אופי פונקציונאלי אשר שם את הדגש על מהות התסמינים המופיעים בעטיו של ליקוי ספציפי, ולא על הקטגוריה הרפואית שתחתיה הוא חוסה מלכתחילה".

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

14. ברע"פ 6382/11 קאדריה נ' מדינת ישראל (9.6.2013), אשר נכתב אף הוא בהקשר לשאלת הכשירות המהותית, הפנה בית המשפט לעמדת כב' השופטת ארבל בע"פ 5266/05 זלנצקי נ' מדינת ישראל (22.2.2007) שם נקבע כי "אין בדברים כדי לוותר על הדרישה לקיומה של מחלת נפש כתנאי מוקדם לכניסתו של אדם לגדר הסייג בסעיף 34ח ואף אין בה כדי להקל מעוצמת הדרישה. כל שיש בדברים הוא לכלול בגדר המונח גם ליקויים אשר באופן מסורתי לא סווגו כמחלות נפש מסיבות שונות, אך אופי תסמיניהם ועוצמתם מעידים על היותם פסיכוטיים".

בית המשפט העליון הבהיר כי ביסוד הדרישה לקיומה של מחלת נפש עומד, בין היתר, החשש בדבר התחזות או מניפולציה מצד נאשם, שבתחומי הנפש מצביעים עליה גם פסיכיאטרים לא אחת בדברם 'כרווח משני' שמנסה הנאשם להפיק" וקיים חשש שמא הרחבת הפטור מאחריות פלילית והחלתו גם על ליקויים נפשיים שהם מעבר למקרים החמורים ביותר הקרויים 'מחלת נפש', עלולה לפרוץ פירצה רחבה מדי ולהתפרש כהיתר לאנשים לקויים בנפשם לעבור עבירות. לכן, וכך נקבע, ההתמקדות בתסמיני הליקוי חלף קטגוריזציה נוקשה לא שינתה את הדרישה הבסיסית לצורך תחולתו של סעיף 34ח לחוק העונשין – קיומה של מחלת נפש; במלים אחרות, מקום בו אין מחלת נפש, לא יכון סייג אי השפיות, ובשהיה במצב פסיכוטי כשלעצמה לא סגי (קאדריה, פסקאות לז-לח).

15. נראה אפוא כי בכל הנוגע לשאלת הכשירות המהותית ואף שניתן להצביע על הגמשה מסוימת של המבחן לקיומה של "מחלת נפש" ומתן משקל מוגבר לתסמינים, עמדתו הזהירה של בית המשפט העליון הנותנת ביטוי גם לחשש ממניפולציות שנועדו להשגת רווח משני, נותרה דומה במהותה לאורך השנים.

16. בהתייחס להגדרת "מחלת נפש" בהקשר לכשרות דיונית, נקבע בהחלטה בעניין אבנרי אשר ניתנה לפני למעלה מ-20 שנה, כי אין מקום להרחיב הגדרה זו בפסיקה, שכן החשש הוא כי הרחבה כאמור תפרוץ פירצה רחבה מדי ותתפרש כמתן היתר לאנשים תמהוניים המפגינים מוזרות שיסודותיה בליקויים שבנפש להתחמק מהעמדה לדין או מאחריות פלילית וצוין כי הדברים האמורים מכוונים הן כלפי הטענה של אי-מסוגלות לעמוד לדין מחמת מחלה נפשית והן באשר לטענת אי-שפיות כהגנה מפני אחריות פלילית.

17. בעניין גולה, חזר בית המשפט העליון על העקרונות שנקבעו בעניין אבנרי וקבע כי לא ניתן להסתפק בהפרעה נפשית בדרגה כלשהי, וכי הגישה המקובלת הינה, כי מצבי פסיכוזה מהווים מחלת נפש ואילו הפרעות נפשיות אחרות, כגון נירווה או פסיכופטיה, אינם מהווים מחלת נפש.

עוד נקבע כי מובנו המשפטי של המונח "מחלת נפש" המצדיק להפסיק את ההליכים המשפטיים נגד נאשם, מתייחס למי שסובל מפגיעה קשה בכושר השיפוט ובתפיסת המציאות, ובשל כך התנהגותו סוטה באופן חמור מן הנורמה [עניין גולה, פסקה 10, וראה פסקה 13 לחוות דעתה של כב' השופטת ארבל בע"פ 3193/07 טבאגה נ' מדינת ישראל (2.4.2009)].

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 14-12-34098 מדינת ישראל נ' גיטין

האם מובנו המשפטי של המונח "מחלת נפש" המצדיק להפסיק את ההליכים המשפטיים נגד נאשם, זהה למובן המשפטי של המונח שעה שעומדת על הפרק שאלת אחריותו הפלילית?

18. עיון בפסיקת בית המשפט העליון מלמד כי לבד מהחלטת בית המשפט העליון בעניין אבנרי (שניתנה לפני למעלה מ-20 שנה) אשר כללה התייחסות מסוימת לשאלה האם יש מקום לנקוט גישה פרשנית שונה ביחס לשאלה "מהי מחלת נפש" בין סיטואציה של טענה לאי שפיות בעת ביצוע העבירה, לבין סיטואציה טענה לאי כשירות דיונית בעת ניהול המשפט, לא עלתה שאלה זו באופן ממוקד. זאת ועוד, ברובם המכריע של המקרים שהתבררו בפסיקה נדונה השאלה "מהי מחלת נפש" במסגרת דיון בשאלת האחריות הפלילית ולא שאלת הכשירות הדיונית, ובחלק מאותם מקרים לא רבים בהם עמדה על הפרק שאלת הכשירות הדיונית בלבד, נדרש בית המשפט העליון לשאלה "מהי מחלת נפש" תוך הפניה לפסקי דין שדנו בשאלה זו בהקשר לשאלת האחריות הפלילית.

הטעם המרכזי בעטיו לא עלתה השאלה האמורה באופן ממוקד משך שנים רבות נעוץ, כך לטעמי, בעמדתה ההגונה של התביעה, אשר בכל אותם מקרים בהם לא הייתה מחלוקת כי הנאשם אינו מסוגל לתפקד כראוי כדי להתגונן נגד האשמה ולקחת חלק פעיל בהליך המשפטי - הסכימה להפסקת ההליכים, מבלי שטענה כי יש להוכיח שמצבו של הנאשם נובע ממחלת נפש כהגדרתה בפסיקה.

התנהלות זו של התביעה התפרשה גם על אותם מקרים "קשים" בהם הנאשם לא היה כשיר דיונית בעקבות מצב נפשי הנובע משימוש בסמים ונראה היה כי מצבו לא השתפר בטווח של מספר שבועות. עמדתה המסורתית והפרקטית של התביעה, וזו העמדה שהערכאות הדיוניות אימצו בכל אותם מקרים, הייתה כזו לפיה אי כשירות דיונית מובילה ממילא להפסקה זמנית של ההליכים וזאת במובחן מקבלת טענה לאי שפיות ועל כן, לא ייפגע האינטרס הציבורי היה ויופסקו ההליכים ויחודשו לאחר שתחול הטבה במצבו של הנאשם.

19. במקרה שהובא בפניי כעת, ומסיבות שאינן ברורות לי, לא נקטה התביעה באותה עמדה בה נקטה בעבר במקרים בהם לא הייתה מחלוקת בדבר היעדר מסוגלות לעמוד לדין ולא הסכימה באופן מפורש להפסקת ההליכים. מכאן, נולד הצורך בבחינה מעודכנת של השאלה האם יש מקום לנקוט גישה פרשנית שונה ביחס לשאלה המשפטית "מהי מחלת נפש" בין סיטואציה של טענה לאי שפיות בעת ביצוע העבירה, לבין סיטואציה בה נבחנת טענה לאי כשירות דיונית בעת ניהול המשפט.

20. לאחר שבחנתי את ההיבטים השונים של השאלה האמורה, הגעתי למסקנה כי שעה ששאלת הכשירות הדיונית עומדת על הפרק, ניתן להסתפק בהגדרות גמישות ורחבות יותר ל"מחלת נפש" לצורך הפסקת ההליכים וזאת בשונה מסיטואציה בה נבחנת טענה לאי שפיות.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

21.

נימוק ראשון - הפגיעה האנושה בזכות להליך הוגן.

בשנת 2006 ניתן פסק דינו של בית המשפט העליון בעניין בע"פ 5121/98 **יששכרוב נ' התובע הצבאי**, פ"ד סא(1) 461 (2006), אשר ניתן לראותו כסנונית אשר בישרה על תזוזה בנקודת האיזון שבין האינטרסים והערכים המתחרים בסוגית קבילות ראיות במשפט הפלילי. הלכה זו יצרה לראשונה במשפטנו דוקטרינת פסילה כללית, הנוגעת לראיות שהושגו בניגוד לדין ושקבלתן כראיה תוביל לפגיעה בהוגנות ההליך. משמעות הדברים היא במתן משקל נכבד לזכויות הנאשם, ובכללן - לזכות להליך הוגן, לצד הערכים הנוהגים והמסורתיים של גילוי האמת ולחימה בעבריינות. בחינת פסיקת בית המשפט העליון בשנים שלאחר הלכת יששכרוב מלמדת על התפתחות משמעותית ביחס לחשיבותה של הזכות להליך הוגן, גם במקרים שהן מעבר לשאלת קבילות ראיות. ביטוי נוסף לחשיבותה של זכות זאת, ניתן לראות גם בהתפתחות הפסיקתית ביחס לתחולתה של "ההגנה מן הצדק".

הן לפני אותה התפתחות פסיקתית משמעותית, ובוודאי לאחריה - ברור כי יש לראות בניהול הליך פלילי נגד אדם אשר אין חולק כי ניכרת פגיעה ביכולת השיפוט שלו ובבוחן המציאות והוא אינו נמצא במצב המאפשר לו לעקוב אחר ההליכים המשפטיים ולסייע לעורכת דינו בניהול משפטו, ככזה הפוגע פגיעה אנושה בזכות להליך הוגן.

כיצד יכול נאשם הסובל מפגיעה מסוימת בבוחן המציאות, להעיד להגנתו באופן קוהרנטי אשר יעורר אמון? כיצד יכול נאשם, אשר אינו מסוגל להסתייע בסניגורו, להתנהל במשפט המבוסס על גרסה מול גרסה כמו בענייננו? מעבר לנתונים העולים מחומר החקירה, כיצד יוכל הסניגור להיחשף לעובדות רלוונטיות נוספות שלא עלו בחקירת המשטרה והן משמעותיות לחקירתה הנגדית של עדת התביעה המרכזית?

חשוב להבהיר כי אותה פגיעה אנושה בזכות להליך הוגן הכרוכה בניהול משפטו של אדם שאינו מסוגל לעמוד לדין אינה קשורה לבסיס הלקות, שכן תהא זאת מחלת נפש או לקות אחרת שאינה חוסה תחת ההגדרה המשפטית של "מחלת נפש", התוצאה הבלתי סבירה והבלתי הוגנת בניהול ההליך בזמן שהנאשם אינו מתקשר כראוי עם סביבתו - תישאר זהה.

העובדה כי בכל פסקי הדין שדנו במקרים בהם עלו טענות הקשורות בכשירות דיונית, לא נמצאה החלטה אחת בה לא הייתה מחלוקת כי מצבו של הנאשם אינו מאפשר ניהול משפט (התנאי הראשון), אך המשפט נוהל כיון שבסיס הלקות לא ענה על הגדרת מחלת נפש, רק מוכיחה כי גם התביעה, משיקולי הגינות ומשיקולים פרקטיים, מעדיפה את האלטרנטיבה של הפסקת הליכים על פני ניהול משפט נגד נאשם אשר מצבו אינו מאפשר ניהול משפט הוגן.

במילים אחרות - גם אם הפסיקה קבעה כי מדובר בשני תנאים מצטברים, הרי ההתנהלות הפרקטית של הצדדים מלמדת כי התנאי הראשון הוא התנאי הדומיננטי אשר יש בו כדי לעמוד בבסיס ההחלטה בדבר הפסקת הליכים.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

22. נימוק שני - הרציונל המרכזי בשמירה על הגדרה "נוקשה יחסית" למונח "מחלת נפש" אינו חל שכן המשמעות האמיתית של הפסקת ההליכים היא דחיית המשפט ולא סיום המשפט.

בחינת מערכת הדינים הקיימת בתחום הפלילי מלמדת על קיומן של זיקות ברורות בין תוצאות הליך מסוים, לעוצמה או להיקף המבחנים הרלוונטיים המוחלים בעניינו. כך לדוגמא - די בחשד סביר על מנת להצדיק, מבחינה ראייתית, מעצר לצורכי חקירה, אולם שעה שמדובר במעצר עד תום ההליכים, דורש הדין רף ראייתי בעל עוצמה משמעותית יותר.

בעניינו - ובשונה מתוצאותיה הסופיות של קבלת טענת אי שפיות, הרי שקבלת טענה בדבר אי כשירות דיונית אינה מובילה להכרעה סופית, אלא אך ורק לדחיית ההליכים, גם אם הטרמינולוגיה בה נעשה שימוש היא "הפסקה". מכאן, ש"דרישות הסף" יכולות להיות נמוכות באופן משמעותי, ולכלול גם מקרים בהם, לדוגמא, נאשם נקלע למצב נפשי שאינו מאפשר לו לתקשר כראוי עם סניגורו בעקבות שימוש מאסיבי בסמים.

ראוי לציין כי על פי רוב, מצב נפשי שאינו מאפשר ניהול משפט והוא אינו תוצאה של מחלת נפש כהגדרתה בפסיקה אלא נובע משימוש בסמים (וזוהי הסיטואציה השגרתית ביותר), הוא מצב זמני והמציאות מלמדת כי ברובם של המקרים ההליכים מופסקים לתקופה קצרה בלבד ומתחדשים לאחר שהשפעת הסמים נחלשת ומצבו של הנאשם משתפר.

פסיקת בתי המשפט התייחסה לחשש שמא הגדרה גמישה וקלה יותר ל"מחלת נפש" תפגע באינטרס הציבורי בהעמדת עבריינים לדין אולם סבורני כי החשש מופחת באופן משמעותי באותם מקרים בהם נבחנת שאלת הכשירות הדיונית בלבד, אשר יכולה להוביל, לכל היותר, לדחיית המשפט ומתן טיפול רפואי כפוי. דומני שלא בכדי רוב התייחסויותיו של בית המשפט העליון לאותו חשש ניתנו במסגרת דיונים בטענת אי שפיות ולא בשאלת הכשירות הדיונית.

23. נימוק שלישי - שיקולי יעילות מצדיקים הותרת "קרבות המומחים" לזירה המשמעותית, היא הזירה בה תתברר טענת אי השפיות (אם קיימת), שכן בחלק גדול מן המקרים, דיון ארוך ומורכב בשאלת הכשירות הדיונית ממילא צפוי להפוך לבלתי רלוונטי תוך מספר ימים או שבועות עם ההטבה במצבו של הנאשם.

כפי שצינתי לעיל, באותם מקרים בהם הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין, די לעיתים בפרק זמן קצר על מנת להוביל להטבה המיוחלת ולאפשר את ניהול המשפט. בנסיבות אלה, ובאותם מקרים בהם התביעה מסכימה כי מצבו של הנאשם אינו מאפשר לנהל משפט, סבורני כי קיומו של דיון ארוך ומורכב בשאלת תחולתו של התנאי השני, דהיינו - בשאלת הסיבה להיעדר מסוגלותו של הנאשם לעמוד לדין, פחות רצוי, וברוב המקרים ממילא יהפוך לבלתי רלוונטי עם ההטבה הצפויה במצבו של הנאשם. זאת ועוד, דווקא אותם מקרים בהם יופסקו ההליכים ומצבו של הנאשם לא ישתפר משך תקופה ארוכה חרף היותו מטופל, יכולים להתיישב יותר עם קיומה של מחלת נפש מאשר סיבה אחרת שהביאה לאי הכשירות הדיונית.

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

15 מרץ 2015

ת"פ 34098-12-14 מדינת ישראל נ' גיטין

סיכום

24. השילוב בין הנימוקים שפורטו לעיל, מוביל למסקנה כי שעה שבית המשפט בוחן את כשירותו הדיונית של נאשם, ועל מנת שלא לפגוע בזכות להליך הוגן, בדיקתו צריכה להתמקד בתנאי המרכזי הקבוע בסעיף 170 לחסד"פ - שאלת יכולתו של הנאשם לעמוד לדין, לתפקד כראוי כדי להתגונן נגד האשמה ולקחת חלק פעיל בהליך המשפטי. באשר לתנאי השני המתחייב על פי החוק והפסיקה, דהיינו, היותה של מחלת נפש העומדת בבסיס היעדר המסוגלות לעמוד לדין, מדובר בתנאי נלווה, אשר יש לפרשו באופן גמיש ורחב יותר, כך שניתן יהיה לראות בתסמינים שונים ומגוונים היכולים להתיישב גם עם מחלת נפש (אך לא בהכרח) ככאלה החוסים תחת הגדרת "מחלת נפש".

מן הכלל את הפרט

25. בענייננו אין חולק כי קיימת פגיעה בשיפוט ובבוחן המציאות של הנאשם והוא אינו נמצא במצב בו הוא מסוגל לעקוב אחר ההליכים המשפטיים ולסייע לעורכת דינו בניהול משפטו. לטעמי, ועל בסיס הנימוקים שפורטו, די בתסמינים אלה היכולים לעיתים לאפיין גם מחלת נפש, על מנת להצדיק את הפסקת ההליכים, גם ללא קביעה מפורשת של מומחה כי הנאשם סובל ממחלת נפש כהגדרתה בפסיקה.

קביעה זו מתיישבת עם הזכות להליך הוגן ועם יתר ההנמקות שפורטו ואין בה כדי לסתור את קביעת בית המשפט העליון בעניין גולה לפיה "מובנו המשפטי של המונח "מחלת נפש" המצדיק להפסיק את ההליכים המשפטיים נגד נאשם, מתייחס למי שסובל מפגיעה קשה בכושר השיפוט ובתפיסת המציאות, ובשל כך התנהגותו סוטה באופן חמור מן הנורמה".

לאור האמור לעיל, כפי שהוריתי בהחלטתי מיום 3.3.15, אני מורה על הפסקת ההליכים ומתן צו אשפוז וזאת בהתאם לסעיף 170(א) לחסד"פ ו-15(א) לחוק טיפול בחולי נפש.

ניתנה היום, 15 מרץ 2015, במעמד ב"כ הצדדים.

בני שגיא, שופט
סגן נשיא